

Amb motiu de la celebració del 90è aniversari de la creació de l'IEC, l'Institut ha muntat l'exposició *Institut d'Estudis Catalans (1907-1997), 90 anys*. El comissari de l'exposició ha estat el senyor Jaume Bertranpetit, membre de la Secció de Ciències Biològiques, i el disseny i el muntatge han estat obra del senyor Lluís Pera. A continuació, presentem un resum del catàleg de l'exposició.

EXPOSICIÓ «INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1907-1997), 90 ANYS»

Sota cinc grans apartats, l'exposició «Institut d'Estudis Catalans (1907-1997), 90 anys» presentava un recorregut al llarg dels noranta anys d'existència de l'IEC, recorregut que servia, paral·lelament, per a fer un repàs de la història recent del nostre país.

El primer apartat, «La fundació de l'IEC i Enric Prat de la Riba», explicava la creació de l'Institut i feia una petita biografia de qui en va ser el creador. A continuació, s'hi presentava també una breu biografia de cadascun dels vuit membres fundadors: Guillem M. de Brocà —el més vell: cinquanta-set anys—, Jaume Massó i Torrents, Antoni Rubió i Lluch —elegit primer president a cinquanta-un anys—, Miquel dels Sants Oliver, Joaquim Miret i Sans, Josep Puig i Cadafalch, Pere Coromines i Montanya i Josep Pijoan i Soteras —el més jove: vint-i-sis anys—, elegit primer secretari, en el qual càrrec fou substituït aviat pel mallorquí Oliver. La seu inicial de l'Institut fou el Palau de la Generalitat (aleshores dit Palau de la Diputació), a les dependències que havia ocupat fins feia poc l'Audiència Provincial. Fou allà on tingué lloc la primera reunió de l'IEC, en una saleta del pis superior. Segons un testimoni de l'època, «al vestíbul a mà esquerra hi havia una reproducció de l'estàtua de l'Esculapi trobada a Empúries i, en altres indrets propers, damunt de sengles columnes de marbre, hi havia els bustos de Ramon Llull, Francesc Eiximenis i Lluís Vives, obra de Clarà». Al final de l'exposició es podia veure la reproducció de l'esmentada estàtua d'Esculapi, i en l'apartat que introduïrem a continuació es trobaven exposats els bustos de bronze de Josep Clarà i Ayats (1878-1958).

Abans d'endinsar-se en l'apartat següent, «La societat catalana a l'inici del segle XX i els

primers temps de l'IEC», l'exposició presentava un resum del que va representar el Noucentisme, ja que el naixement de l'Institut coincidí amb el desenvolupament d'aquest moviment, al qual donà nom Eugeni d'Ors, *Xènius*, que fou un dels primers membres de l'IEC. El Noucentisme, moviment en què la raó predominava sobre el sentiment, pretenia fixar unes normes i uns models a seguir en les diferents manifestacions de la societat. Sorgí com un fenomen ideològic i cultural entre 1906 i 1923 i, sense ésser antagonista del Modernisme, anava en contra de les influències europees que inspiraren els artistes modernistes i cercava el retorn del classicisme i de les arrels mediterrànies de Catalunya. L'inici fou fonamentalment polític i literari, i donà força al nacionalisme polític, base de la renovació de la cultura catalana. S'esdevingué un renaixement del fet nacional de manera unitària en el moviment Solidaritat Catalana, i el 1906 Enric Prat de la Riba publicà el seu llibre fonamental, *La nacionalitat catalana*. Hi hagué una recuperació de les arrels, de l'art antic: excavacions, restauracions, apologia del romànic. Alhora, però, es buscava el ressò internacional: per això, el 1922 l'IEC s'integrà a la Unió Acadèmica Internacional.

Ja des de l'inici de l'Institut, es definiren els trets que n'han marcat l'esperit: l'exigència científica, la catalanitat i l'obertura exterior. L'IEC ha estat fidel a aquests criteris des dels «Propòsits», publicats en el primer *Anuari*, el qual es trobava exposat en aquest apartat, juntament amb algunes altres obres de l'Institut, com *Les pintures murals catalanes*, iniciades sota la direcció de Josep Pijoan; *Les monedes catalanes*, de Joaquim Botet i Sisó; el llibre ja esmentat de Prat de la Riba, *La nacionalitat catalana*, o la publicació del *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Així mateix, una sèrie de diapositives presentaven ininterrompudament imatges de la Barcelona de començament de segle i d'obres d'artistes noucentistes.

Les tres primeres seccions de l'Institut foren la Secció Històrico-Arqueològica, la Secció Filològica i la Secció de Ciències, que foren creades per un dictamen-acord d'ampliació emès per la Diputació de Barcelona el 14 de febrer de 1911. El 1913 es publicaren les *Normes ortogràfiques* de l'Institut, elaborades bàsicament per Pompeu Fabra i subscrites per tots els membres, i sobre les quals es basa encara el català escrit modern. A partir també de 1913, l'IEC anà creant diverses societats filials, així com serveis, laboratoris i centres de recerca.

El tercer gran apartat de l'exposició duia per títol «La Biblioteca de Catalunya i la nova seu». La Biblioteca de Catalunya, inaugurada el 1914 a la seu del Palau de la Diputació, constitueix la gran obra de projecció exterior de l'IEC, de conservació exterior i d'utilitat pública. Amb la seva creació, l'Institut es proposava, a més de desenvolupar un centre de consulta i de recerca científiques, tenir un dipòsit de textos de la llengua i la cultura catalanes. Aquest objectiu ha estat assolit, i avui la Biblioteca conté el principal recull, pel que fa a quantitat i a qualitat, dels manuscrits d'interès històric i literari catalans. Entre les obres que hi podem trobar, se'n destaquen algunes de cabdals, com les *Homilies d'Organyà*, un dels textos més antics en llengua catalana; el text autògraf de l'oda *La pàtria*, de Bonaventura Carles Aribau, considerada com el crit inicial de la Renaixença, i una col·lecció única de manuscrits i d'autògrafs de Jacint Verdaguer.

La dictadura de Primo de Rivera, establerta el setembre del 1923, deixà l'Institut sense protecció oficial i, per tant, sense base econòmica. Li fou desfet el Laboratori de Psicologia Experimental, li foren sostrets els diversos serveis que havia creat i se li negà tota intervenció en la Biblioteca de Catalunya, que havia fundat, a la qual es canvià el nom pel de «Biblioteca Central». Al començament del 1930 s'acabà la dictadura i s'inicià un retorn de les corpora-

cions locals a una representació democràtica. La Diputació de Barcelona retornà subvencions i serveis a l'Institut i li donà plena autonomia. Els antics edificis de l'Hospital de la Santa Creu i de la seva Casa de Convalescència, que acabaven d'ésser evacuats, foren destinats a la Biblioteca de Catalunya i a l'Institut, respectivament. La Diputació de Barcelona es comprometé a finançar la restauració i el condicionament de les dependències. El lliurament dels nous estatges fou fet solemnement el 30 de març de 1931, a la Casa de Convalescència, amb la intervenció de l'alcalde de Barcelona, Joan Antoni de Güell; del president de la Diputació, Joan Maluquer i Viladot, i del president de l'Institut, Josep Puig i Cadafalch.

Durant aquests anys, l'Institut va prosseguir la seva tasca científica i cultural. Continuada convocant el *Cartell de premis*, celebrà la festa anual de Sant Jordi i continuà les seves publicacions. L'any 1932 aparegué la primera edició del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra, que, tot i no ésser publicat per l'Institut, era fruit de la tasca de la seva Secció Filològica.

L'explicació de la història de les seus de l'Institut i la Biblioteca de Catalunya hi era acompanyada de documents gràfics, com el dictamen pel qual s'aprovà la creació de la Biblioteca Nacional Catalana o l'acta de presa de possessió dels nous locals cedits per l'Ajuntament de Barcelona a l'IEC. Així mateix, s'hi podien veure algunes fotografies i diapositives que, com en el primer apartat, es projectaven de manera contínua i que permetien conèixer com eren antigament l'Hospital de la Santa Creu i la Casa de Convalescència. D'altra banda, es trobava present també a l'exposició una de les calaixeres que formaren part de la Biblioteca de Catalunya des dels seus inicis.

L'apartat «L'adversitat i la represa» explicava els temps difícils que visqueren l'IEC i el país, en general, a causa de la Guerra Civil i la llarga dictadura. Unes quantes fotografies, per exemple, mostraven els efectes dels bombardeigs a Barcelona. Ocupada la ciutat per les tropes del general Franco, l'Institut fou donat per desaparegut; la Diputació franquista s'emparà dels seus locals i suprimí el Patronat de la Biblioteca, que fou anomenada «Central», com a l'època de Primo de Rivera.

A poc a poc, però, els membres de l'Institut que no havien hagut d'exiliar-se s'anaren reunint en cases particulars i, a partir del 1942, reprengueren les reunions regulars clandestinament. S'iniciava així una nova etapa en la vida de l'Institut, que ha estat anomenada «de pública clandestinitat». L'IEC no s'amagava del que feia, però tampoc no en feia ostentació, i les autoritats no el reconeixien com a corporació acadèmica, però no li negaren explícitament aquesta condició.

Amb l'ajut d'alguns mecenes i, a partir del 1962, d'Òmnium Cultural, que li donà aixopluc al Palau Dalmaes i el subvencionà, l'Institut continuà la seva activitat, per bé que a un ritme alentit per les circumstàncies. Mantingué també les seves relacions internacionals, especialment amb la Unió Acadèmica Internacional. Des del 1939 fins al 1976, l'Institut lluità per evitar l'anorreament de la cultura catalana amb les armes que dominava: la llengua i la ciència. Malgrat que les activitats de l'Institut fossin perseguides, el fet que fos una organització membre de la Unió Acadèmica Internacional probablement va evitar-ne la desaparició.

El 1976, després de la mort del dictador, l'Institut recuperà la seva condició de primera entitat científica dels Països Catalans. Tres fets en foren els determinants. D'una banda, el Reial decret de 26 de novembre de 1976, signat pel rei d'Espanya, Joan Carles I, que atorgà «reconeixement oficial a l'Institut d'Estudis Catalans com a corporació acadèmica, científica i cultural [...], l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura cata-

lanes». D'altra banda, la signatura del Conveni amb l'Ajuntament i amb la Diputació de Barcelona, el 12 de juliol de 1977, que refeia el Conveni del 1931 i retornava a l'Institut la Casa de Convalescència. Així, a partir del 1982 la institució s'instal·là novament a l'antiga seu, restaurada per la Diputació. A l'últim, la inclusió de l'IEC en els pressupostos de la Generalitat de Catalunya des de l'any 1980, que garantí a l'Institut el suport de la més alta institució del Principat.

Després de l'any 1982, començà una nova etapa: s'amplià l'equip de membres, s'estengué la col·laboració científica amb unes altres institucions de dins i de fora de l'àmbit d'actuació de l'Institut i es crearen noves societats filials. D'altra banda, es nomenaren un bon nombre de membres agregats, procedents de tots els Països Catalans i especialistes en matèries diferents no cobertes pels antics membres. El 25 d'abril de 1988, el Ple aprovà els nous Estatuts de la corporació, dels quals es destaquen l'augment del nombre de membres numeraris de cada secció, que passà de set a vint-i-un, i la creació de la figura del membre emèrit, que permet als membres de més edat conservar els seus drets i, al mateix temps, facilita la incorporació a les seccions de noves generacions d'investigadors. El 27 de maig de 1988, la corporació aprovà el Reglament de règim intern, i el novembre de 1989 s'elegí el Consell Permanent, format pel president, pel vicepresident, pel tesorero, pel secretari general i pels presidents de les seccions.

«Cal no abandonar mai la tasca ni l'esperança» és l'optimista frase de Pompeu Fabra que servia per a entrar en el darrer apartat de l'exposició, «Realitzacions, una mirada cap al futur». De fet, el paper de l'Institut d'Estudis Catalans dins de la comunitat científica i la societat en general s'ha consolidat en els darrers anys. L'IEC, amb cent trenta membres numeraris i emèrits, acull avui una bona part de l'elit científica de l'àmbit lingüístic català i, juntament amb les vint-i-cinc societats científiques de l'Institut, que agrupen més de vuit mil estudiosos i investigadors, configura una institució acadèmica amb una estructura moderna que pot mirar amb optimisme el seu futur.

Com a eix vertebrador de la codificació lingüística del català, l'IEC ha de tenir cura de la llengua, fixar-ne la normativa i vetllar perquè el seu procés de normalització sigui coherent. Per això, la Secció Filològica és la més estructurada de l'Institut i les seves activitats són les més conegudes. Una de les que han tingut més àmplia repercussió social és el *Diccionari de la llengua catalana*, aparegut l'any 1995 i, en format CD-ROM, l'any 1997, que significa una actualització del diccionari Fabra.

Aquest, però, no és l'únic treball lexicogràfic d'envergadura de l'Institut. Cal parlar també de la recent compleció del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana, obra bàsica d'infraestructura lingüística que aplega textos escrits en català des dels volts del 1833 fins al 1988. El corpus, que fou dissenyat perquè servís de font principal en l'elaboració d'un diccionari descriptiu de la llengua catalana, tal com és constituït servirà de base també per a la realització d'altres diccionaris, com el recentment publicat *Diccionari de freqüències*, i d'altres projectes lexicogràfics. Un altre projecte important que duu a terme actualment la Secció Filològica és el programa d'una gramàtica normativa que prengui el relleu a la *Gramàtica catalana* de 1918, de Pompeu Fabra.

Així mateix, les altres seccions i les societats filials duen a terme també activitats importants, tant de difusió com de recerca. D'altra banda, les contínues conferències, col·loquis i reunions organitzats per les societats filials són el punt de trobada i de debat d'amplis sectors socials.

L'exposició recollia, en la part final, alguns dels treballs més importants fets per l'IEC al llarg de la seva història. Així, s'hi mostraven des de la *Gramàtica catalana* i el *Diccionari general de la llengua catalana* de Fabra o l'*Aplec de rondaies mallorquines* de mossèn Antoni M. Alcòver fins al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut, tant en format paper com en versió de CD-ROM.

Al costat de cada una de les seccions de l'IEC hi havia una llista de les seves societats filials, amb una breu explicació de les tasques que duen a terme aquestes i una mostra dels seus treballs, com *Els vitralls de la catedral de Girona* i *Els vitralls del monestir de Santes Creus i la catedral de Tarragona*, de la col·lecció «Corpus Vitrearum Medi Aevi» (Secció Històrico-Arqueològica); l'*Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans*, de la col·lecció «ORCA: Atlas Corològic» (Secció de Ciències Biològiques); *La part alta del centre històric de Tarragona* (Secció de Ciències i Tecnologia); l'*Atlas lingüístic del domini català: Qüestionari* (Secció Filològica), i *Per a un sistema d'ensenyament nacional català: Bases, problemes i tendències* (Secció de Filosofia i Ciències Socials).